

Seçilmiş Tarım Ürünlerinde Karşılaştırmalı Üstünlük: Baltık Ülkeleri Örneği

Güçgeldi BASHIMOV¹

Öz

Bu çalışmada Baltık ülkelerinin seçilmiş tarım ürünleri ihracatında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olup olmadıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (AKÜ) indeksi kullanılarak hesaplama yapılmıştır. AKÜ indeksi ile bir ülkenin ele alınan malda açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olup olmadığı kolayca belirlenebilmektedir. Eğer $AKÜ > 1$ ise ülkenin ele alınan malda karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu ifade edilmektedir. 2001-2018 dönemini kapsayan çalışmada kullanılan veriler Uluslararası Ticaret Merkezi'nin veri tabanından elde edilmiştir. Çalışmada Armonize Sistemin iki haneli ürün sınıflandırması esas alınmıştır. Yapılan analiz Baltık ülkelerinde Letonya'nın süt ve süt ürünleri, hububat ve meyve ihracatında, Estonya'nın süt ve süt ürünleri ile hububat ihracatında, Litvanya'nın ise ele alınan ürünlerin tamamında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar kelimeler: AKÜ indeksi, Baltık ülkeleri, İhracat, Tarım

Comparative Advantage in Selected Agricultural Products: Case Study of Baltic Countries

Abstract

The paper analyses the comparative advantage of Baltic countries in selected agricultural products. In the study, Revealed Comparative Advantage index was used. The RCA index can easily identify a country has revealed comparative advantage or not. If the $RCA > 1$, that means country has a revealed comparative advantage in the commodity. The data obtained from the International Trade Centre database for the period 2001-2018. In this study the Harmonized System classification at the two digit level was used. The analysis reveals that Latvia has a comparative advantage in dairy products, cereals and fruit exports. It was found that Estonia has a comparative advantage in dairy products and cereals. The results of this study demonstrate that Lithuania has a comparative advantage in selected agricultural products.

Keywords: RCA index, Baltic countries, Export, Agriculture

JEL: F10, F14, Q17

Geliş Tarihi (Received): 10.01.2020

Kabul Tarihi (Accepted): 09.06.2020

¹ Dr., İşletme Bilim Uzmanı, Orchid: 0000-0003-3944-5499, guyc55@gmail.com

1. Giriş

Tarım sektörü ülkelerin sosyo-ekonomik kalkınmasında önemli rol oynamaktadır. Tarım sektörü özellikle gıda güvenliğinin temin edilmesi bakımından stratejik bir öneme sahiptir. Bununla birlikte, tarım sektörü nüfusun önemli bir kısmına istihdam oluşturması, sanayi sektörüne hammadde sağlaması, sanayi sektörüne talep oluşturması ve ihracat ile ülkeye gelir sağlaması gibi birçok parametre yoluyla ülke ekonomilerine önemli katkıda bulunmaktadır. Bundan ötürü tarımsal üretim her ülke için stratejik bir öneme sahiptir (Orhan, 1999; Peker, 2009).

Tarım sektörü, sahip olduğu özellikleri ile diğer sektörlerden farklı bir yapı sergilemektedir. Tarımsal üretimin doğa koşullarına yüksek derecede bağımlı olmasından dolayı dünya üzerinde farklı coğrafyalarda farklı ürünler yetiştirilmektedir. Dolayısıyla farklı ülkeler farklı ürünlerde doğal olarak rekabet üstünlüğü sağlamaktadırlar. Bu rekabet üstünlüğünün sürdürülebilmesi bütün ülkeler için son derece önemli konudur. Küreselleşme ile birlikte değişen ekonomik ve piyasa şartları ülkeleri rekabet üstünlüğünün elde edilmesi ve sürdürülmesi için daha çok çalışmaya yöneltmektedir. Son dönemlerde gerek politika yapımcılar ve gerekse akademi dünyası rekabet gücü ile ilgili çalışmalara giderek daha fazla ilgi göstermiştir. Dolayısıyla rekabet gücü araştırmaları da ülke ekonomileri açısından son derece önem taşımaktadır (Lall, 2001; Masteikiene ve Šliburyte, 2010).

Rekabet olgusu Baltık ekonomileri açısından da büyük önem taşımaktadır. Baltık ülkeleri küresel tarım ürünleri piyasasında gerek AB üyesi ülkeleri gerekse üçüncü ülkeler ile rekabet içerisindedir. Dolayısıyla Baltık ülkelerinin tarım ürünlerinde rekabet edebilirliğinin araştırılması, zayıf veya geliştirilmesi gereken noktaların belirlenmesinde büyük yarar sağlayacaktır. Bu bağlamda Baltık ülkelerinin (Letonya, Litvanya ve Estonya) seçilmiş tarımsal ürünlerdeki (et ve et ürünleri, süt ve süt ürünleri, hububat, yaş meyve ve sebze) ihracat rekabet gücü analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu

amaç doğrultusunda Armonize Sisteme göre mal sınıflandırması esas alınarak Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (AKÜ) indeksi kullanılmıştır. Çalışmada 2001-2018 dönemi ele alınmış ve hesaplamada kullanılan veriler Uluslararası Ticaret Merkezi'nin veri tabanından temin edilmiştir. Bu çalışmanın ilerleyen dönemlerde Baltık ülkelerinde tarımsal ürünlerin ihracatı ve rekabet gücünü artırmaya yönelik oluşturulacak politikalara ışık tutması beklenmektedir.

2. Rekabet Gücü Kavramsal Çerçeve

Son dönemlere damga vuran rekabet gücü kavramı ile ilgili çok geniş bir literatür bulunmaktadır. İktisat kuramının temel taşlarından biri olan ve birçok iktisadi teorinin özünü oluşturan rekabet gücü kavramının tanımlanması üzerinde iktisatçılar kesin bir fikir birliğine varamamışlardır (Kırankabeş, 2006). Rekabet gücü kavramı ele alınan alana (firma, endüstri ve ülke), rekabet gücünü belirlemede kullanılan ölçütlere ve bakış açısına bağlı olarak (mikro veya makro) farklı biçimlerde tanımlanmaktadır (Aktan ve Vural, 2004). Dolayısıyla akademik çalışmalarda rekabet gücü kavramı üzerine pek çok çeşitli tanımlara rastlamak mümkündür. Kökeni karşılaştırmalı üstünlükler teorisine dayanan rekabet gücü çok genel anlamda, “bir ülkenin ürettiği bir ürünü dünya fiyatlarından dünya piyasalarında satabilme, uluslararası pazarda etkili bir ihracat payına sahip olabilme ve bu konumunu devam ettirebilme gücü” olarak tanımlanabilmektedir (Saraçoğlu ve Köse, 2000). Bir diğer ifade ile rekabet gücü, bir ülkenin küresel piyasada yarış edebilme düzeyini ifade etmektedir.

Küreselleşme olgusu ile birlikte ekonomik ve siyasi sınırların ortadan kalkması, ülkelerin küresel piyasalar ile bütünleşmesi, ilerleyen iletişim ve bilgi teknolojileri gibi nedenlerle uluslararası ticarete rekabet gün geçtikçe artmaktadır. Bugün küresel mal ve hizmet pazarlarını ele geçirebilmek, bu pazarlarda varlığını sürdürebilmek için ülkeler birbirleriyle yarışmaktadırlar. Bu yarışta başarılı olabilmenin temel koşulu ise yüksek rekabet gücüne sahip

olmaktır (Seyidoğlu, 2015). Dolayısıyla rekabet gücü olgusu bütün ülkeler için oldukça önem arz etmektedir. Günümüzde küresel rekabet ortamından ülkelerin rekabete açık sektörleri daha yoğun biçimde etkilenmektedir. Bu tür rekabete açık sektörlerden biri de tarım sektörüdür. Son yıllarda dünya tarım ve gıda ürünleri piyasalarında yaşanan gelişmeler bu sektördeki rekabeti yoğunlaştırmaktadır. Tarım sektörü halen pek çok ülkede ulusal ekonominin temel taşı oluşturmaktadır. Dolayısıyla birçok ülke tarım sektörünü rekabet edebilir duruma getirebilmek için çeşitli önlemler almakta ve destekler sağlamaktadır. Nitekim tarım sektörünün rekabetçilik düzeyinin artması ülke refahının artmasına olumlu yönde katkı sağlamaktadır.

3. Literatür Araştırması

Literatürde tarımsal ürünlerin rekabet gücünü belirlemeye yönelik birçok ulusal ve uluslararası düzeyde yapılmış bilimsel çalışmalar mevcuttur. Bu bölümde söz konusu çalışmalardan bazıları ile ilgili kısa bilgiler sunulmaktadır.

Bakhshinejad ve Hassanzadeh (2012) tarafından İran'ın seçilmiş tarım ürünlerindeki (ceviz, badem, fındık, elma ve portakal) karşılaştırmalı üstünlüğü analiz edilmiştir. Araştırmada Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler indeksi kullanılmıştır. Yapılan hesaplamalar sonucunda İran'ın söz konusu ürünlerde karşılaştırmalı dezavantaja sahip olduğu belirlenmiştir.

Ignjatijevic ve ark. (2014) Tuna nehir havzasını oluşturan ülkelerin işlenmiş gıda ürünlerindeki rekabet gücünü Balassa'nın Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler indeksi ve türevlerini kullanarak analiz etmişlerdir. 2005-2011 dönemini kapsayan çalışma sonucuna göre Avusturya, Bulgaristan, Moldova, Ukrayna ve Sırbistan rekabet gücüne sahiptir.

Kandanuri (2014) tarafından Hindistan'ın et ihracatında rekabet gücü dünya et ihracatında önemli paya sahip Avusturalya, Fransa, Almanya, İrlanda, ABD gibi bazı ülkeler ile karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. 2006-2011 yılları için Açıklanmış Simetrik

Karşılaştırmalı Üstünlükler (ASKÜ) indeksi kullanılarak yapılan analiz sonucunda Hindistan'ın dondurulmuş sığır eti ihracatında rakip ülkeler karşısında büyük ölçüde rekabet gücüne sahip olduğu tespit edilmiştir.

Sinnu ve Antwi (2014). Güney Afrika'nın turuncgiller ihracatındaki rekabet gücünü seçilmiş ülkeler ile karşılaştırmalı olarak analiz etmiştir. Çalışmada Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler indeksi ve türevleri kullanılmıştır. Sonuç olarak Güney Afrika'nın portakal, grefurt ve grefurt suyu ihracatında rakip ülkelere kıyasla yüksek rekabet gücüne sahip olduğu tespit edilmiştir.

Strezoska (2015) tarafından 1999-2013 dönemi için Balkan ülkelerinin tarımsal ürünlerdeki rekabet gücü analiz edilmiştir. Araştırmada Balassa indeksi ve Vollrath tarafından geliştirilen indeksler kullanılmıştır. Buna göre, Balkan ülkelerinin daha çok tarımsal hammaddeler rekabet gücüne sahip olduğu belirlenmiştir.

Bashimov (2016) Rusya'nın tarım ürünleri ihracatında uluslararası rekabet gücünü Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler indeksi kullanarak analiz etmiştir. Yapılan hesaplama sonucunda Rusya'nın su ürünleri, hububat, hayvansal ve bitkisel yağlar, tütün ve tütün mamulleri ihracatında karşılaştırmalı üstünlüğüne sahip olduğu belirlenmiştir. Tarım sektörünün rekabet gücünün artırılması için üretimde verimlilik ve kaliteye daha çok önem verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Bashimov (2017a) tarafından 2000-2015 dönemi için Beyaz Rusya'nın süt ve süt ürünleri ihracatında rekabet gücüne sahip olup olmadığı araştırılmıştır. Söz konusu çalışmada rekabet gücünü ölçmek için Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (AKÜ), Açıklanmış Simetrik Karşılaştırmalı Üstünlükler (ASKÜ) ve Ticaret Dengesi indeksleri kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, Beyaz Rusya süt ve süt ürünleri ihracatında rekabet gücüne sahiptir.

Bashimov (2017b) tarafından 2002-2015 yılları arasında Türkiye'nin tarım ve gıda ürünlerindeki karşılaştırmalı üstünlüğü analiz edilmiştir.

Çalışmada Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (AKÜ) indeksi ile Ticaret Dengesi indeksinden yararlanılmıştır. Sonuç olarak Türkiye'nin yaş meyve ve sebze, hayvansal ve bitkisel yağlar, şeker ve şeker mamulleri, tütün ve tütün mamulleri başta olmak üzere 11 mal grubunda karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu belirlenmiştir.

Altay Topçu (2018) SITC ürün sınıflandırmasını dikkate alarak Türkiye'nin gıda ve canlı hayvan ürünleri ihracatındaki rekabet gücünü analiz etmiştir. AKÜ, ASKÜ ve Ticaret Dengesi indeksleri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda Türkiye'nin özellikle sebze ve meyve, şeker mamulleri ve bal gibi ürünlerde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu tespit edilmiştir.

Özdemir ve Kösekahyaoğlu (2019) tarafından Türkiye'nin ihracatında yer alan dört önemli tarım ürününün (portakal, mandalina, limon ve yaş kayısı) rekabet gücü Karşılaştırmalı İhracat Performansı indeksi kullanılarak analiz edilmiştir. Elde edilen ampirik bulgulara göre karşılaştırmalı ihracat performansı en yüksek olan ürünler sırasıyla mandalina, portakal ve limondur.

4. Materyal ve Yöntem

Çalışma ikincil verilere dayanmaktadır. Çalışmada kullanılan veriler Uluslararası Ticaret Merkezi'nin (International Trade Centre-ITC) veri tabanından temin edilmiştir. Çalışmada kullanılan veriler 2001-2018 dönemini kapsamakta olup, çalışmada kullanılan ihracat verileri dolar cinsinden ifade edilmiştir. Bununla birlikte, tarımsal dış ticaret ve rekabetçilik ile ilgili yayınlanmış yerli ve yabancı inceleme, derleme, araştırma ve istatistiklerden yararlanılmıştır. Analiz aşamasında kullanılan veriler Armonize Mal Tanımlama ve Kodlama Sistemine göre sınıflanmış verilerdir. Çalışmada Armonize Sistemin (HS) iki haneli ürün sınıflandırması kullanılmıştır. Buna göre analize dâhil edilmiş tarım ürünlerinin fasıl numaraları sırasıyla HS 02 (Et ve et ürünleri), HS 04 (Süt ve süt ürünleri), HS 07 (Yaş meyve), HS 08 (Yaş sebze) ve HS 10 (Hububat) şeklindedir.

Ülkelerin rekabetçilik düzeyini belirleyebilmek için birçok yöntemler geliştirilmiştir. Ancak, gerçekte bir ülkenin rekabet gücünü belirlemek kolay değildir. Günümüzde kullanılan kimi istatistiksel veriler bir ülkenin rekabet gücü hakkında bir fikir vermekteyse de bu konuda kesin bir ölçü henüz ortaya konamamıştır.

Dolayısıyla ülkelerin rekabet gücünün belirlenmesinde makroekonomik performans, verimlilik, birim emek maliyeti gibi birçok kıstaslar kullanılabilir. Bununla beraber, ülkelerin rekabet gücünü belirleyebilmek için çeşitli kurumlar ve araştırmacılar tarafından farklı indeksler geliştirilmiştir.

Bu çalışmada Baltık ülkelerinin seçilmiş tarım ürünleri ihracatındaki karşılaştırmalı üstünlüğünü ortaya koymak amacıyla Bela Balassa tarafından geliştirilmiş olan Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (AKÜ) indeksi kullanılmıştır. Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler kavramı, belli bir malın ihracatında, bir ülkenin gösterdiği performansın, bu malın "dünya" ihracatındaki performansı ile karşılaştırılmasına dayanır. Eğer ülkenin performansı, dünyanın performansından daha iyi ise, o ülkenin söz konusu malda karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu sonucuna varılır (Erlat ve Erlat, 2004). Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler indeksi rekabet performansını ölçmede kullanılan en popüler ölçütlerden biri olup uzun bir kullanım geçmişine sahiptir. AKÜ indeksi bir ülkenin güçlü ve zayıf sektörlerini tanımlamak için akademisyenler ve politika yapımcılar tarafından kullanılmaktadır (Laurson, 1998; Fertö ve Bojnec, 2007; Sinngu ve Antwi, 2014; Abteu, 2017).

Bu çalışmada AKÜ indeksi Baltık ülkelerinin seçilmiş tarım ürünleri ihracatındaki karşılaştırmalı üstünlüğünü göstermek amacıyla kullanılmıştır. AKÜ indeksinin bazı sorunlar (asimetrik değer, logaritmik dönüşüm vb.) içermesine rağmen bu ölçüt basitliği, karşılaştırılabilirliği ve kolay hesaplanabilirliği nedeniyle seçilmiştir. Bela Balassa tarafından geliştirilen AKÜ indeksi aşağıdaki şekilde formüle edilmektedir:

$$AKÜ_{ij} = \left[\frac{(X_{ij})}{(X_{it})} / \frac{(X_{wj})}{(X_{wt})} \right] \quad (1)$$

Eşitlik 1’de, $AKÜ_{ij}$, ‘i’ ülkesinin ‘j’ sektörü için açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükler indeksini, X_{ij} ‘i’ ülkesinin ‘j’ sektörünün ihracatını, X_{it} ‘i’ ülkesinin toplam ihracatını, X_{wj} ‘j’ sektörü dünya ihracatını ve X_{wt} toplam dünya ihracatını göstermektedir.

$AKÜ$ indeksi 0 ile ∞ arasında bir değer almaktadır. Eğer indeks değeri birden büyükse o ülkenin ilgili mal veya sektörde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu söylenir. Eğer indeks değeri birden az ise ülkenin ilgili malda/sektörde karşılaştırmalı dezavantaja sahip olduğu söylenir. Yüksek $AKÜ$ değeri yüksek rekabet gücüne işaret etmektedir (Ervani, 2013; Mushanyuri ve Mzumara, 2013).

Yukarıda ifade edildiği gibi açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğün olup olmadığı indeks değerinin 1’den büyük ya da küçük olmasına göre belirlenir. Bunun yanında daha ayrıntılı olarak karşılaştırmalı üstünlüğün gücünü göstermek amacıyla Balassa’nın $AKÜ$ katsayısı dört şekilde sınıflandırılabilir (Hinloopen ve Marrewijk, 2001);

Birinci sınıflama: $0 < AKÜ \leq 1$, karşılaştırmalı üstünlük yoktur.

İkinci sınıflama: $1 < AKÜ \leq 2$, zayıf bir karşılaştırmalı üstünlük vardır.

Üçüncü sınıflama: $2 < AKÜ \leq 4$, orta derecede karşılaştırmalı üstünlük vardır.

Dördüncü sınıflama: $4 < AKÜ$, güçlü bir karşılaştırmalı üstünlük vardır.

5. Baltık Ülkelerinde Tarım Ürünleri Dış Ticareti

Tarım ürünleri Baltık ülkelerinin dış ticaretinde önemli yer tutmaktadır. Özellikle hububat, süt ve süt ürünleri, et ve et ürünleri, yaş meyve ve sebzeler ihracat açısından en önemli ürünler arasında yer almaktadır.

Baltık ülkelerinde hububat, süt ve süt ürünleri, et ve et ürünleri, yaş meyve ve sebze ihracat değerinde sürekli bir artış söz konusudur. Söz konusu beş ürünün toplam ihracatı 2001 yılında 360 milyon dolar olarak gerçekleşirken, 2018

yılında 2.9 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılında söz konusu ürünlerin toplam ithalat değeri ise yaklaşık 2,8 milyar dolardır (Tablo 1).

Tablo 1 incelendiğinde Baltık ülkelerinin hububat ile süt ve süt ürünlerinde dış ticaret fazlası verdiği görülmektedir. Baltık ülkelerinde tarım ürünleri ticaretinin çok yüksek düzeylerde olmadığı görülmektedir.

Baltık ülkelerinde ticaretin yaklaşık %20-30’u kendi aralarındaki ticaretten oluşmaktadır. Bununla birlikte, Rusya, Finlandiya, İsveç, Polonya ve Almanya en önemli ticaret ortaklar konumunda yer almaktadır (Poissonnier, 2017).

Tablo 1. Baltık ülkelerinde seçili tarım ürünlerinin ihracat ve ithalatı (2018)

Ürünler	Letonya	Litvanya	Estonya
	İhracat (milyon \$)		
Et ve et ürünleri	89.6	267.9	62.4
Süt ve süt	303.9	623.3	216.4
Hububat	427.8	493.6	120.4
Meyve	93.1	227.9	27.8
Sebze	95.2	265.7	29.8
Ürünler	İthalat (milyon \$)		
Et ve et ürünleri	177.6	269.1	141.0
Süt ve süt	186.7	341.5	93.5
Hububat	238.5	95.3	22.1
Meyve	204.1	443.6	148.2
Sebze	127.1	199.9	82.7

Kaynak: ITC, 2019

6. Araştırma Bulguları

Bu bölümde Baltık ülkelerinin seçilmiş tarım ürünlerindeki karşılaştırmalı üstünlüğü Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler indeksi yardımıyla ölçülmüştür.

Tablo 2’de Letonya’nın seçilmiş tarım ürünlerine ait $AKÜ$ indeks değerleri yer almaktadır. Hesaplama sonucu Letonya’nın et ve et ürünleri ihracatında karşılaştırmalı dezavantaja sahip olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte et ve et ürünlerine ait $AKÜ$ indeks değerinde görülen artışlar umut vericidir. Meyve ihracatına ilişkin hesaplanan $AKÜ$ indeks değeri bazı yıllar 1’in üzerinde bazı yıllarda ise 1’in altında seyretmiştir. Son yıllarda meyve ihracatında da dezavantajlılık durumu söz konusudur. Sebze ihracatında 2001-2015 yılları arasında dezavantajlı durum söz konusu iken, 2016 yılından itibaren rekabet avantajına

sahiptir. Sebze ihracatında karşılaştırmalı üstünlüğün zayıf derecede olduğu görülmektedir. Süt ve süt ürünleri ile hububat ihracatında da karşılaştırmalı üstünlük söz konusudur. Söz konusu ürünlerde Letonya'nın üstünlük derecesinin güçlü olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Letonya'nın AKÜ indeks değerleri

Yıllar	Et ve et ürünleri	Süt ve süt ürünleri	Hububat	Meyve	Sebze
2001	0.06	2.18	0.87	0.27	0.24
2002	0.03	1.96	0.98	0.31	0.13
2003	0.03	1.99	1.44	0.36	0.21
2004	0.05	2.58	0.61	0.19	0.20
2005	0.26	3.65	2.82	0.43	0.36
2006	0.71	5.55	2.00	0.52	0.24
2007	0.65	5.41	2.19	0.70	0.22
2008	0.64	4.79	4.44	0.73	0.31
2009	0.78	4.23	5.52	0.74	0.32
2010	0.83	4.76	5.66	0.99	0.50
2011	0.95	4.73	2.52	1.18	0.71
2012	0.96	5.05	6.28	1.05	0.61
2013	1.10	5.23	4.59	1.08	0.67
2014	0.89	4.51	4.75	0.96	0.68
2015	0.79	3.97	6.21	1.15	0.80
2016	0.80	3.92	6.33	0.82	1.32
2017	0.87	4.72	5.92	0.82	1.01
2018	0.90	4.34	4.88	0.95	1.64

Kaynak: ITC verileri kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır.

Tablo 3'de Litvanya'nın seçilmiş tarım ürünlerine ait AKÜ indeks değerleri verilmiştir. Buna göre Litvanya ele alınan ürünlerin tamamında karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. Et ve et ürünlerine ait AKÜ değeri 2001-2004 yılları arasında 1'in altındadır. Bu da söz konusu yıllarda karşılaştırmalı üstünlüğün olmadığını göstermektedir. Ancak 2005 yılından itibaren AKÜ indeks değeri artmış ve 1'in üzerinde seyretmiştir. Bu durum et ve et ürünleri ihracatında rekabet üstünlüğünün oluştuğuna işaret etmektedir. Süt ve süt ürünleri ile hububat ihracatında AKÜ indeks değeri ele alınan dönemin tamamında 1'in üzerinde seyretmiş ve dolayısıyla bu iki üründe karşılaştırmalı üstünlük söz konusudur. Meyve ihracatında ise ilk yıllarda dezavantajlılık durumu hâkim iken, 2005 yılından itibaren dezavantajlılık durumu ortadan kalkmış ve avantajlı duruma geçilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde et ve et ürünleri ile meyve ihracatında zayıf, hububat ve

sebze ihracatında orta derecede, süt ve süt ürünleri ihracatında ise güçlü bir karşılaştırmalı üstünlük vardır.

Tablo 3. Litvanya'nın AKÜ indeks değerleri

Yıllar	Et ve et ürünleri	Süt ve süt ürünleri	Hububat	Meyve	Sebze
2001	0.27	7.21	1.90	0.94	1.39
2002	0.51	5.85	1.28	0.94	0.76
2003	0.43	5.27	2.37	1.10	1.33
2004	0.61	6.58	1.96	0.78	1.44
2005	1.12	6.09	2.84	1.00	1.24
2006	1.39	6.69	1.94	2.85	2.36
2007	1.71	7.26	2.41	3.81	3.15
2008	1.29	5.33	3.01	3.88	3.81
2009	1.47	5.96	3.35	2.98	2.75
2010	1.47	5.70	2.73	3.62	3.51
2011	1.48	4.97	1.87	3.62	3.93
2012	1.45	5.33	3.43	3.86	4.93
2013	1.40	4.92	3.52	3.52	5.17
2014	1.35	4.75	3.77	2.86	3.77
2015	1.40	3.98	4.10	2.57	2.61
2016	1.26	4.15	4.32	1.34	2.22
2017	1.16	4.31	4.00	1.23	1.71
2018	1.21	4.02	2.54	1.05	2.06

Kaynak: ITC verileri kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır.

Tablo 4. Estonya'nın AKÜ indeks değerleri

Yıllar	Et ve et ürünleri	Süt ve süt ürünleri	Hububat	Meyve	Sebze
2001	0.68	3.47	0.10	0.14	0.18
2002	0.57	3.64	0.25	0.25	0.16
2003	0.70	3.15	0.10	0.19	0.17
2004	0.65	3.31	0.03	0.22	0.14
2005	0.57	3.08	0.41	0.40	0.16
2006	0.51	3.10	0.57	0.49	0.13
2007	0.49	3.40	0.82	0.45	0.16
2008	0.64	3.14	0.75	0.44	0.21
2009	0.54	2.69	0.50	0.26	0.16
2010	0.62	3.23	0.64	0.42	0.20
2011	0.59	2.64	0.70	0.41	0.19
2012	0.64	2.72	1.01	0.41	0.16
2013	0.67	3.06	1.03	0.40	0.24
2014	0.51	3.02	1.03	0.38	0.25
2015	0.57	2.52	1.80	0.36	0.46
2016	0.52	2.43	1.38	0.33	0.59
2017	0.58	2.79	1.88	0.31	0.49
2018	0.55	2.70	1.20	0.25	0.45

Kaynak: ITC verileri kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır.

Estonya'nın seçilmiş tarım ürünlerine ilişkin hesaplanan AKÜ indeks değerleri Tablo 4'de sunulmuştur. Analiz sonucunda Estonya'nın et ve et ürünleri, meyve ve sebze ihracatında ele alınan dönemin tamamında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olmadığı görülmektedir.

Buna karşın süt ve süt ürünleri ihracatında ise ele alınan dönemin tamamında karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. Hububat ihracatında ise 2001-2011 yılları arasında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip değil iken, 2012 yılından itibaren karşılaştırmalı üstünlüğün olduğu görülmektedir. Estonya süt ve süt ürünleri ihracatında orta derecede, hububat ihracatında ise zayıf bir karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. Burada dikkat çekici unsur, Estonya'nın süt ve süt ürünlerine ait AKÜ indeks değerlerinin ele alınan dönemde önemli düzeyde düşmüş olmasıdır.

6. Sonuç

Günümüzde sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasal alanlarda küreselleşmenin yoğun etkisi görülmektedir. Küreselleşmenin etkisi ile birlikte ülkeler arasındaki ticaret giderek artmış ve rekabet koşulları uluslararası boyuta ulaşmıştır. Bundan dolayı bütün ülkeler sürekli büyüyen pazarda pazar payını arttırmak ve bu pazar payını korumak için birbirleriyle rekabet etmektedirler. Bu payı arttırmak için de rekabet güçlerini yükseltmeye çalışmaktadırlar. Dünya genelinde serbest piyasa ekonomisinin yaygınlaşması ile tarım ürünlerinin ticaretinde de yoğun rekabet yaşanmaktadır. Son dönemlerde gelişmiş ülkeler başta olmak üzere birçok ülkede tarımsal ürünlerin uluslararası rekabet gücünü arttırmaya yönelik çalışmalar hız kazanmıştır. Nitekim tarım sektörünün rekabetçilik düzeyinin artması ülke refahının artmasına olumlu yönde katkı sağlamaktadır. Bu çalışmada Baltık ülkelerinin seçilmiş tarım ürünlerinde ihracat rekabet gücü analiz edilmiştir. 2001-2018 dönemini kapsayan çalışmada Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (AKÜ) indeksi kullanılarak Baltık ülkelerinin (Letonya, Litvanya ve Estonya) et ve et ürünleri, süt ve süt ürünleri, hububat, meyve ve sebze ihracatında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olup olmadıkları belirlenmeye çalışılmıştır.

Yapılan analiz sonucunda Letonya'nın süt ve süt ürünleri, hububat ve meyve ihracatında, Estonya'nın süt ve süt ürünleri ile hububat

ihracatında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip oldukları belirlenmiştir. Litvanya'nın ise ele alınan ürünlerin tamamında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu tespit edilmiştir. Hesaplama sonucunda Letonya'nın süt ve süt ürünleri ile hububat ihracatında güçlü derecede üstünlüğe sahip olduğu, Litvanya'nın süt ve süt ürünleri ihracatında güçlü derecede üstünlüğe sahip olduğu belirlenmiştir. Estonya ise süt ve süt ürünleri ihracatında orta derecede üstünlüğe sahiptir. Baltık ülkeleri sahip olduğu coğrafi ve iklim yapısı gereği özellikle hububat, meyve ve sebze, süt ve süt ürünleri gibi bazı tarımsal ürünlerin üretim ve ihracatında önemli avantaja sahiptir. Baltık ülkeleri bu avantajlı durumu değerlendirerek dış ticarete rekabet gücünü artırabilirler. Söz konusu ülkelerde tarım ürünlerinin dış ticaretini geliştirmek için mevcut pazar potansiyelinin değerlendirilmesi, mevcut durumda ihracat yapılan ülkeler dışında yeni pazar arama çalışmaları yapılmalıdır. İhracatta ülke sayısının artması bazı avantajlar ortaya çıkarmaktadır. İhracatta pazar çeşitlendirmesine gidilerek rakip ülkeler karşısında rekabet üstünlüğü elde edilebilir. Bununla birlikte, Baltık ülkelerinin dünya tarım ürünleri piyasasından aldığı payı artırması ve dış ticarete olumlu katkı sağlayabilmesi için daha etkin destekleme programları hayata geçirilmelidir.

Sonuç itibarıyla Baltık ülkelerinin küresel tarım ürünleri ticaretindeki üstün konumunu güçlendirmek amacıyla üretim ve ihracat profiline, ihracat teşvik sisteminin daha çok katma değeri yüksek tarım ürünlerinin lehine güncellenmesi, iyi bir pazarlama ağının oluşturulması ve sektöre yönelik doğrudan yabancı sermaye yatırımların hızlandırılması gerekmektedir.

Kaynaklar

Abtey, M. A., 2017. Revealed Comparative Advantage of Footwear Industry: An Empirical Analysis for Selected African Countries. International Research Journal of Business and Management, 10(13): 57-73.

Aktan, C. C., Vural, Y. İ., 2004. Rekabet Gücü ve Rekabet Stratejileri, TİSK Yayını, Ankara.

- Altay Topcu, B., 2018. Türkiye'nin Tarımsal Ürünlerdeki Rekabet Gücü: Gıda ve Canlı Hayvan Ürünleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 70: 389-404.
- Bakhshinejad, M., Hassanzadeh, A., 2012. Comparative Advantage of Selected Agriculture Products in Iran: A Revealed Comparative Advantage Assessment. *Agricultura Tropica et Subtropica*, 45(1): 28-31.
- Bashimov, G., 2016. Rusya'nın Tarım Ürünlerinde Karşılaştırmalı Üstünlüğü. *İktisadi Yenilik Dergisi*, 3(2): 19-26.
- Bashimov, G., 2017a. Beyaz Rusya'da Süt Sektörünün İhracat Yapısı ve Rekabet Gücü. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(3): 71-86.
- Bashimov, G., 2017b. Türkiye'nin Tarım ve Gıda Ürünlerinde Karşılaştırmalı Üstünlüğü. *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi*, 4(3): 319-330.
- Erlat, G., Erlat, H., 2004. Türkiye'nin Orta Doğu Ülkeleri ile Olan Ticareti, 1990-2002. s: 33-56. (Ed.: E. Uygur ve İ. Civcir). GAP Bölgesinde Dış Ticaret ve Tarım. TEK Yayını, Ankara.
- Ervani, E., 2013. Export and Import Performance of Indonesia's Agriculture Sector. *JEJAK Journal of Economics and Policy*, 6(1): 54-63.
- Fertö, I., Bojnec, S., 2007. Comparative Advantages in Agro-Food Trade of Hungary, Croatia and Slovenia with the European Union, IAMO Discussion Paper No. 106, Germany.
- Hinloopen, J., Marrewijk, C.V., 2001. On the Empirical Distribution of the Balassa Index. *Review of World Economics*, 137(1): 1-35.
- Ignjatijevic, S., Matijasevic, J., Milojevic, I., 2014. Revealed Comparative Advantages and Competitiveness of the Processed Food Sector for the Danube Countries. *Custos e @gronegocio on line*, 10(3): 256-281.
- ITC. 2019. International Trade Statistics. <http://www.intracen.org/itc/market-info-tools/trade-statistics/> Erişim Tarihi: 24.10.2019.
- Kandanuri, V., 2014. Comparative Advantage of India in Buffalo Meat Exports vis-à-vis Major Exporting Countries. *Research Journal of Management Sciences*, 3(2): 8-1.
- Kırankabeş, M. C., 2006. Küresel Rekabet Gücü Boyutunda AB Ülkeleri ile Türkiye'nin Karşılaştırmalı Analizi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16: 231-254.
- Lall, S., 2001. Competitiveness Indices and Developing Countries: An Economic Evaluation of the Global Competitiveness Report. *World Development*, 29(9): 1501-1525.
- Laursen, K., 1998. Revealed Comparative Advantage and the Alternatives as Measures of International Specialization, Danish Research Unit for Industrial Dynamics (DRUID) Working Paper No: 98-30.
- Masteikiene, R., Šliburyte, L., 2010. Impacts of Globalization on Baltic States Exports Competitiveness, 6th International Scientific Conference, May 13-14, Vilnius.
- Mushanyuri, B. E., Mzumara, M., 2013. An Assessment of Comparative Advantage of Mauritius. *European Journal of Sustainable Development*, 2(3): 35-42.
- Orhan, O. Z., 1999. Türkiye'de Tarımsal Destekleme ve Taban Fiyatları Politikası, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 1999-62, İstanbul.
- Özdemir, M. B., Kösekahyaoglu, L., 2019. Türkiye'nin Portakal, Mandalina, Limon ve Yaş Kayısı Ürünlerinde Karşılaştırmalı İhracat Performansı ve Rekabet Gücü Analizi. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 6(14): 84-105.
- Peker, K., 2009. Tarım Sektörünün Elazığ Ekonomisinde Yeri ve Gelişme İmkânları, içinde Elazığ İlinin Ekonomik Gelişmesi. *İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayını*, Elazığ.
- Poissonnier, A., 2017. The Baltics: Three Countries, One Economy? *European Economy Economic Brief*, Luxembourg.
- Saraçoğlu, B., Köse, N., 2000. Bazı Gıda Sanayilerinin Uluslararası Rekabet Gücü: Makarna, Bisküvi ve Un Sanayi. Ankara: TEAE Yayın No: 39.
- Sinnu, T., Antwi, M., 2014. Competitiveness of the South African Citrus Fruit Industry Relative to Its Southern Hemisphere Competitors. *Journal of Agricultural Science*, 6(12): 1-15.
- Seyidoğlu, H., 2015. Uluslararası İktisat: Teori, Politika ve Uygulama. Geliştirilmiş 20. Baskı, Güzem Can Yayınları, İstanbul.
- Strezoska, Z., 2015. Competitiveness of Agro-Food Trade of Balkan Countries in the World Market, Master Thesis, Cornivus University, Budapest.